

ARTHUR MILLER'İN *MR. PETERS'İN BAĞLANTILARI* ADLI OYUNUNA MODERN BİR YAKLAŞIM

Aycan Gürlüyer*

*“Bence drama, en azından benimki, bir saldırı değil,
özdeğer isteğinin bir göstergesidir.”*

Arthur Miller

Mr. Peters'in Bağlantıları, Amerikan Tiyatrosu'nun ve modern dönemin en önemli oyun yazarlarından biri olan Arthur Miller'in 1998'de yazdığı tek perdelik oyunudur. Modern dramayı klasik trajediyle uzlaştıran Miller, *çilgün bir komedi* olarak adlandırdığı bu oyunda, özellikle yaşamın anlamsızlığını vurgulamaya çalışmış, hiçbir anlamı olmadan yaşamaya çalışmanın ölümden ve ölmüş olmaktan farkı olmadığını altını çizmiştir. Arthur Miller'in 2005 yılındaki ölümünden 7 yıl önce yazdığı bu oyunda, ölüme yaklaştığını hisseden, geçmişin labirentlerinde kaybolmaya mahkûm başkarakter Mr. Peters'in ölüm döşeğindeki nevrotik tipolojisi resmedilmiştir. Tıpkı başyapıtı *“Saticının Ölümü”*nde olduğu gibi, bu eserde de modern insanın içine düştüğü durum gözler önüne serilmektedir. Eserin ayrıntılı çözümlemesine geçmeden önce, Modern Tiyatro, Arthur Miller ve genel anlamda Miller karakterlerinden oluşan üçgene değinme isteğimiz, eserin daha iyi değerlendirilmesine faydası olacağı inancımızdandır.

20. yüzyılın başıyla 1940'lı yıllar arasındaki dönemi kapsayan Modernizm, sanatın her alanında uğraş veren sanatçıları oldukça etkilemiş, edebiyatta da yazarları yeni denemelerle eser vermeye yönelten bir akım olmuştur. Modernleşmeyle birlikte başlayan insan yaşamındaki değişikliklerin edebiyata yansımaları değerlendiren yazarlardan Peter Childs, *“Modernizm”* adlı eserinde aşağıdaki ifadeyi kullanmıştır:

“Modernizm, edebi anlamda, ondokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında yazan yenilikçi yazarların eserleri sayesinde en iyi şekilde anlaşılmalıdır... sanatçılar ve yazarların endüstrileşme, kent toplumu, savaş, teknolojik değişimler ve yeni filozofik düşünceleri içeren bir çok

* Okutman, Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu

şeye karşı bir tepkisi olarak ele alınabilir.”¹

Modern akımların çoğunun insan yaşamındaki büyük kopuş ve değişikliklerden yola çıktığı ve bir felsefesi olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, sanatçının da bu kopuşlardan etkilenecek yeni düzeni, yeni yaşam biçimini insana ne gibi getirilerinin olacağını öngörerek yazdığı söylenebilir. Eugene Lunn, “*Marksizm ve Modernizm*” adlı eserinde konuyu karşılaştırmalı açıdan ele alırken “*Anlatıcı ya da oyun yazarı, davranış ya da ruhsal durumları betimleyerek ya da dramatik diyalog yoluyla az çok düzenli bir biçimde oluşma ve dönüşme süreçleri içindeki bütünleşmiş insan karakterlerini açığa çıkarmaya çalışır*”² açıklamasını yapar. Modern tiyatronun öncüleri kabul edilen Henrik İbsen, August Strindberg, Bernard Shaw ve Anton Chekhov gibi yazarlar, eserlerinde özellikle karakterleri yaratırken ele aldıkları temaların başında, modern insanın toplumda çektiği sıkıntılarının içsel ve onanmaz yaralara dönüşmesi, kişinin artık sadece toplumla değil kendisiyle de nasıl baş edeceğini bilememesi gelmektedir. Bu yazarların Amerika’da yer alan takipçileri Eugene O’Neill, Tennessee Williams ve özellikle de Arthur Miller, konu ve temaları daha çok aile üzerine kurmuşlardır. Modern Amerikan Tiyatrosu’nu sayısız eseriyle zirveye taşıyan, “*toplumsal dünyayı her daim kendine dert edinen, kişisel yanılabilirlikler ile toplumsal ihanetler arasındaki bağlantının izini süren bir oyun yazarı*”³ olan Arthur Miller, karakter odaklı bir yazım tarzını benimsemiştir. Olayları karakter ekseninde merkezleştirirken, karakterin ailesine, işine, ya da hayata karşı tutunduğu tavrın psikolojik yansımalarına da ayrıntılarıyla yer vermektedir. Arthur Miller, modern insanı “trajik” bir karakter olarak yansıttığı eserlerinde toplumsal eleştiriler yaparken, toplum yozlaşmasının en çok etkilediği “birey”i derinlemesine inceler. Bunun sebebini ise Philip Gelb ile yaptığı bir röportajda açıklamıştır:

“Buhran⁴ hepimizin aynı şekilde mağdur olduğumuzu gösterdi. Hepimiz

¹ Peter Childs, **Modernism**, Routledge London & New York, 2008, s.5-20. (Makalede kaynak gösterilen İngilizce eser alıntılarının tümü, makale yazarı tarafından çevrilmiştir.)

² Eugene Lunn, **Marksizm ve Modernizm: Lukacs, Brecht, Benjamin ve Adorno Üzerine Tarihsel Bir İnceleme**, Çev. Yavuz Alogan, Dipnot Yayınları, Ankara, 2011, s.59.

³ C.W.E. Bigsby, **A Critical Introduction to Twentieth-Century American Drama**, Volume II: Williams/ Miller/ Albee, Cambridge University Press, UK, 1984, s.136.

⁴ Buhran, ABD’nin 1929- 1941 yılları arasındaki Büyük Bunalım dönemidir. Bu dönemde ülke büyük bir ekonomik çöküş yaşamış, borsadaki ani düşüşle birçok banka kapan-

birden bire görülmedik ve bilinmeyen bir şeyin kurbanı olduk. Hiçbirimizin durumu diğerinden daha iyi değildi. Öyle bir durumdaydık ki, artık kendi başımıza bir birey değildik. Farkında bile olmadığımız dürtülerimizin kurbanı olduğumuzu ortaya koyan bir psikolojik ruh haleti içine bürünmüştük. Çünkü bilerek iyi ya da bilerek kötü insan olma fikri ortadan kalkmıştı. Doğduğumuzda ne idiysek ve altı yaşına kadar bize kim olduğumuz ne kadar öğretildiyse, biz o derece insanız. Aslında sorumlu olan biz değiliz. Bence şuanda içinde olduğumuz durum budur.”⁵

Miller’in bu açıklamasıyla modern insanın içinde olduğu durum gözler önüne serilmektedir. Kişi artık toplumda tek başına bir birey değil, yaşadığı toplumun bir kuklası gibidir. Toplum ve çağın dayatmaları kişiyi kendi başına bırakmadığı gibi, hayata dair kararlarını kendisinin almasını da engellemektedir. Yazar ayrıca bu durumla klasik ve modern tiyatro ayırımına da işaret etmektedir. Geçmişteki klasik trajedilerde çoğu zaman kişinin bir trajik hatası olmaktayken, modern eserlerde ise kişiden kaynaklanan bir hata genellikle söz konusu olmamaktadır. Hatta bir hata bulunacaksa belki de bu “doğmuş olmak”ta aranabilir. İnsanın tekdüze yaşamında sadece yüzeysel değinilecek bir varlık olmadığını, asıl psikolojik derinliklerinin yansıtılması gerektiğini savunan Modernizm’in bu özelliğini de oyunlarına yansıtan Miller’in “*kahramanlarının her biri, ister Eddie Carbone’un çevresi kadar küçük, isterse Willy Loman’ı şekillendiren çağdaş Amerika kadar geniş toplumda olsun, kendi toplumunun değerleri ya da önyargılarının ürünü olan imajının onay alması ya da reddedilmesinden ileri gelen bir çeşit mücadele içindedir.*”⁶

Hatası doğmuş olmak olan modern başkarakter Peters’in da hayatı bu mücadele içinde geçmiştir. Yaşlanıncaya kadar toplum kurbanı olarak hayatını devam ettirmiş olması ve içselleştirdiği hayal ve gerçekler arasında uyku ile uyanıklık hallerinde kayboluşu, eserde ayrıntılarıyla yer almıştır.

Amerikan Tiyatrosu’nda Aile ve Başarı Düşü adlı kitabında söz konusu

muştur. Amerikan halkı yoksulluğa karşı verdiği savaşta hem psikolojik anlamda hem de sosyo-ekonomik açıdan büyük yıkımlara uğramıştır.

5 Arthur Miller, as interviewed by Phillip Gelb, “**Morality and Modern Drama**”, John Hopkins University Press, Educational Theatre Journal, Vol.10, No.3, 10th Anniversary Issue (Oct., 1958), s.202.

⁶ Gerald Weales, “**Arthur Miller: Man and His Image**”, The MIT Press, The Tulane Drama Review, Vol.7, No.1 Autumn, 1962, s. 167.

yazarın karakterlerini değerlendiren Ahmet Beşe'nin, "*Miller'in yapıtlarında birey, kendisini yaşadığı dünyadan soyutlayan boşluk ile aynı dünyada onurlu bir yere sahip olma ve diğer bir düzlemde düşler ile gerçekler arasında savaşım verir*"⁷ ifadesi, incelediğimiz oyun *Mr. Peters'in Bağlantıları*'ndaki Peters karakteri için son derece açıklayıcı olmuştur. Şimdiki ve geçmişteki hayatını "Konu ne?" diye sorgulayan bu karakter de yaşadığı ve bilmek istediği gerçekler arasında boğulmaktadır.

Eser, Mr. Peters'in görkemli varoluşunun yıkılışı ve bu ezici sonucu istemeyerek kabullenişindeki çaresizliği üzerine kurulmuştur. Ancak oyunun en sonunda hayal ile gerçek ve uyku ile uyanıklık arasında sayısız gelgit yaşayan, geçmişteki kişi ve olaylar arasında bağlantı kurma içindeki Mr. Peters'in ölüm döşeginde olduğu anlaşılacaktır. Geçmişle yüzleşmesini, yaşlılık psikolojisi içinde kendisinin kendisiyle bağlantısını, akrabalarıyla olan bağlarını sorgularken aynı zamanda bir kimlik arayışı içine de girmiştir. Bu arayış Weales'in oyun yazarına ilişkin söylediği şu cümle ile bire bir örtüşmektedir: "*Eğer bir yazarın hem psikolojik hem de sosyal anlamda insanla ilgisi olacaksa ki Miller'in sosyal drama tanımlaması olması gerektiğini söyler, kimlik problemiyle ilgilenmek zorunda kalması kaçınılmazdır.*"⁸ Modern insanın en büyük problemlerinden birisi olan kimlik arayışı ya da çatışması, ele aldığımız bu oyunda da yer almaktadır. Mr. Peters geçmiş hayatındaki kimliği ile şu anda sahip olduğu kimlik arasında gidip gelen bir ikilem içinde yaşam mücadelesine devam etmektedir.

Mr. Peters (Harry Peters) Princeton Üniversitesi'nde ders anlatmış ve 26 yıl savaş pilotluğu yapmış bir emeklidir. Artık hayattan hiçbir umudunun kalmadığını hissettiğinden, şimdiye kadar boşuna yaşamış olduğunu düşünmektedir. Eşi Charlotte'un isteği üzerine kötü görümlü bir barın Calvin'den satın almaya gelmiştir. Mr. Peters'in hayal dünyasında barın sahibi olan Calvin, aslında kendisinin uzun yıllar önce kaybettiği erkek kardeşidir. İlk sahnede, Mr. Peters kendisini modern kent New York'ta bu terk edilmiş ama olayların etrafında döneceği merkez olan gece kulübünde bulur. Buraya nasıl geldiği buradaki kişilerin kim olduğu hakkında bir fikri

⁷ Ahmet Beşe, **Amerikan Tiyatrosunda Aile ve Başarı Düşü: Arthur Miller- Edward Albee**, De Ki Basım Yayım Ltd. Şti, Ankara, 2007, s.143.

⁸ Gerald Weales, **The American Theater**, Edited by Alan S. Downer, Voice of America Forum Series, USA, 1975, s.96.

yoktur. Bu kırık dökük gece kulübünde ters çevrilmiş birkaç masa, iskemleler, eski bir duvar piyanosu, piyanonun yanındaki iskemleler üzerinde bazı enstrümanlar durmaktadır. Kulüpdeki bir bankta eşya torbalarının arasında oturan Adele yersiz yurtsuz bir zenci kadındır. Elinde aynası vardır ve hep yüzünü inceler. Arada bir yorumda bulunur ama Mr. Peters ve Calvin onun söylediklerini dinlemez, yokmuş gibi davranırlar. Mr. Peters sürekli konunun ne olduğunu sormaktadır. Geçen her konunun aradığı konu olup olmadığını sorgulayıp durur. Birdenbire evvelce düşlerini süsleyen ve öldüğünü düşündüğü Cathy-May belirir, çıplaktır. Sonra sahneden çekilir. Oyun boyunca bir görünüp bir kaybolur. Cathy-May, yüksek topuklu ayakkabıları, çıplaklığı ve şuh davranışlarıyla cinselliğin vücut bulduğu kadındır⁹. O da ölmüş karakterlerden birisidir. Ardından içeri Larry girer. Ayakkabı mağazasında çalışan İtalyan Larry, karısı Cathy-May'i aradığını söyler. Mr. Peters sürekli uykusunun geldiğini söylemektedir, yaşlılık bunalımında olduğundan her şeye anlamlı ya da anlamsız yorumlarda bulunmaktadır. Mr. Peters ve Calvin, bağlantısız konulardan konuşup dururlar. Daha sonra oyuna besteci Leonard ve genç arkadaşı Rose girer. Rose hamiledir. Tuvalete gitmek için bara gelmiştir. Calvin oyun boyunca gece kulübündeki tuvaletin güzelliğinden bahseder. Mr. Peters geçmişi hatırlamakta çok zorlanır, hatta bazen eşinin ismini bile hatırlayamaz. Sonra eşi Charlotte gelir ve barın durumunu çok beğenir. Charlotte tiyatrodaki yıllarca çalışmış eski bir dansçıdır. Anaç tavırları ve her şeye karşı abartılı bir mutluluğu vardır. Son sahnede ise Mr. Peters'in aslında kızı olduğunu öğrendiğimiz Rose, hasta yatağındaki babasına, onları bırakmaması için yalvarır ve onu çok sevdiğini söyler. Calvin ise 20 yıl önce ölmüş erkek kardeşidir. Oyun boyunca süren kopuk söylemleri ve olup bitenleri anlamakta güçlük çeken okuyucular da seyirciler de oyunun sonuna doğru nihayet "bağlantı" kurabilmiştir. Miller, ölüm döşeğindeki yaşlı bir adamın bilinçaltındaki geçmiş, sanal ve asıl dünya arasındaki uzun yollarını, "*her müşteriye tek ömür verilir ve memnun olmayan müşterinin iade hakkı yoktur*"¹⁰ gerçeğini reddetmeye çalışmasını anlatır.

⁹ Cathy-May karakteri, Arthur Miller'in boşandığı eşi Marilyn Monroe'nun birçok özelliğini taşımaktadır.

¹⁰ Arthur Miller, **Mr. Peters'in Bağlantıları**, Çev. Tarık Günersel, Om Oyun, İstanbul, 1999, s.29.

Oyunun geçtiği eski gece kulübü New York'tadır ve bütün olup bitenlerin yaşandığı merkezdir. Modern eserlerde merkez kırsal alanlardan ziyade kentler, özellikle de büyük şehirlerdir. Modernizm'in kenti/merkezi ele almasının yanında, bu merkezin içinde başka bir mekânı kendine merkez seçmesi akımın en önemli özelliklerinden birisidir. Kentin içinde de bir başka merkezi/yeri anlatan Modernizm'de bu yer genellikle marjinal bir ortamdır. Kırık dökük bu gece kulübü de öyledir ve aynı zamanda geçmişi temsil eder. Bu yer sırasıyla banka, kütüphane, kafeterya olmuş, en sonunda da gece kulübü halini almıştır. Duvarlar, enstrümanlar, masa ve sandalyeler hep geçmişten izler taşır. Bu gece kulübünün merkezinde ise kadınlar tuvaleti vardır. Oyunda birçok kez kadınların bu tuvalete olan hayranlıkları dile getirilir. Adele'in şu söylemi, tuvaletin geçmişi yansıttığını açıkça ortaya koyar:

*"...Bilim şu tuvaletteki maun oturma yerlerini bir okuyabilse, yüzyıl önce orada rahatlayan kadınların kimliğini tespit edebiliriz; hayatları, ayakka-bıları ve ölümleri hakkında bilgi edinebiliriz. Kadınlar tuvaletine her gi-dişimde bir katedraldeki sükûnet gelir aklıma. Ölmüş kadınların gezindiği bir anma mekanıdır o tuvalet...."*¹¹

Semih Gümüş'ün *Modernizm ve Postmodernizm* adlı kitabında belirttiği gibi *"Modernizm, bazen özlediğimiz bir geçmişi de anlatır. Hayatın, içine aldığı edebiyatla birlikte her şeyi başkalaştıran değişim sürecinin parçası oluşu, o hayata bilinçli katılanların geçmişe sarılmasına kendiliğinden yol açar."*¹² Modern bir eser olan *Mr. Peters'in Bağlantıları* da geçmişine sarılan Peters'in önceki ve şimdiki ruh halinin geçit töreni gibidir. Bir zamanlar büyük bir heyecanla yaşadığı ve artık çok uzağında kalan hayatını büyük bir özlemle anlatır hep. Geçmiş, anıldığı ana ve duruma duygusal bir boyut katar ve Miller'in hemen hemen bütün eserlerinde geçmişe geniş yer verilir çünkü *"geçmiş, özellikle iki açıdan; nostaljik olarak saflık ve masumluğa özlem anlamında ve ahlaksal yapı bakımından saygı ve sevgi çerçevesinde önemlidir."*¹³

Mr. Peters'in Calvin'le yaptığı sohbetlerdeki yorumlarında, kendisini

¹¹ A.g.e, s.20.

¹² Semih Gümüş, **Modernizm ve Postmodernizm: Edebiyatın Dünü ve Yarını**, Can Yayınları, İstanbul, 2010, s.9.

¹³ Ahmet Beşe, **Amerikan Tiyatrosunda Aile ve Başarı Düşü**, s.127.

insanların geçmişteki gibi saygıdeğer görmediğini ve artık işe yaramadığını düşündüğünü görmekteyiz:

Calvin : Artık uçak kullanmıyorsunuz değil mi?

Peters: (Doğrulup oturur.) Uçak mı? On sekiz yıldır beni uçak kabinine sokmuyorlar bile! Beni bok çuvalı gibi fırlatıp attıkları zaman içimde en az beş yıl daha uçma arzusu vardı.¹⁴

Bir başka konuşmasındaki yorumu yine eski günlerinin özleminde olduğunu göstermektedir:

Rose: Üzülmeysin.

Peters: Üzüldüğüm yok. Sadece... İnsan yüzlerce muhteşem günbatımında uçarken bu günbatımlarının sonsuza kadar sürmesini ve karanlığa engel olmasını arzuluyor. (Kornet sesi: Yüksek sesle "My Blue Heaven" parçasını çalar. Peters'in heyecanı artar.) Kornet sesi ne kadar da seksi andırıyor! Çünkü bittiği anda insan bir bakıma hüzünleniyor.¹⁵

Miller'in duyguyu nasıl işlediğiyle ilgili yorumda bulunan Gerald Weales, şu değerlendirmeyi yapmıştır: "*Karakterleri ve onların durumlarıyla ilgili hassas ve duygusaldır fakat hassaslık ve duygusallık eğer izleyiciyi duygu yoğunluğunda boğmazsa, ille de birbirinin yerine kullanılabilen ifadeler değildir.*"¹⁶ Peters'in geçmişine dönüp baktığında yaşadığı hisler, seyirci ya da okuyucuda duygu yoğunluğu meydana getirir. Yazar, modern çağda yaşayan herkesin bu eşitlikte olduğunu hissettirir. İşte bu yüzden ki Modernizm'de "*hikâyenin söyleniş biçimi de hikâyenin kendisi kadar önemlidir.*"¹⁷

K. M. Newton'un, Arthur Miller'in en ünlü eseri *Satıcının Ölümü*'nü ele alırken belirttiği gibi yazar "*onu mahveden güçlerden ziyade trajik kahramanı vurgulamaktadır, sonrasına o kadar da önem vermez.*"¹⁸ Tıpkı

¹⁴ Miller, **A.g.e.**, s.26.

¹⁵ Miller, **A.g.e.**, s.44.

¹⁶ Gerald Weales, "**Arthur Miller: Man and His Image**", s. 180.

¹⁷ Kathryn Vanspanckeren, **Outline of American Literature**, published by the United States Department of State, 1994, s.62.

¹⁸ K.M. Newton, **Modern Literature and the Tragic**, Edinburgh University Press, UK, 2008, s.43.

Willy Loman gibi Mr. Peters da gözlemleri, geçip giden gençliği, merakları, korkuları, hayalleri, tahminleri, tatminleri kısacası geçmişine dair her şey gözlerinin önünden geçerken, geri dönmeyecek yıllarına ağıt yakar. Fakat oyun sadece yaşlanma odaklı yazılmamıştır, bir kayıp üzerine kuruludur denebilir. Bu kayıp hırs, ihtiras, aşk, ütopyik düşler, gençlik yıllarında hayattan beklenenlerin şimdi yaşlandığında gerçekleşmediğini anlamak arasındaki bağlantıların tamamen kopuşu, Mr. Peters'ın hayata elveda derkenki hayal kırıklığıdır. Bağlantının kurulamaması ve geçmiş üzerine kurulu oyun, modern tiyatronun özelliklerini tam anlamıyla yansıtmaktadır çünkü “*iletişim kopukluğunun, evrenin anlaşmazlığının, düş kırıklığına uğrayan insan durumunun çarpıcı gerçekleri modern tiyatronun merkezini oluşturur*”¹⁹ Mr. Peters'ın gerçekle yüzleşmesi, hayatın ortasındaiken ölümle yaşam arasında gidip gelmesi modern bir özelliktir. Bireyin geçmişi ve geçmişindeki tüm savaşmaları, verdiği mücadelelerdeki paradokslar eseri modern kılar çünkü modern çağda herkes bu yüzleşmeleri tecrübe etmiştir. Modern bir eserde aleni ve sıradan insan da başkarakter olabilme hakkına sahiptir. Arthur Miller, *Tragedy and the Common Man* adlı makalesinde belirttiği gibi, söz konusu trajik eserlerdeki başkarakter ise, “*sıradan insanın da en az kralların olduğu kadar trajediye uygun bir özne*”²⁰ olduğuna inanmaktadır. Yüzlerce yıl önce yazmış trajedilerdeki kral ve kraliçelerin günümüz yaşamından uzak hayatları, artık modern insanın ilgi alanından çıkmıştır. Artık modern oyunlarda yer alan karakterler, günlük hayatımızda yaşadığımız olayların ya da karşılaştığımız insanların birer kopyası gibidir. Başkarakterler, hayatımızın her hangi bir anında rastlayabileceğimiz, evine ekmek götürən sıradan bir insan da olabilmektedir. Mr. Peters günlük yaşamımızda karşılaşma olasılığımızın yüksek olduğu emekli bir kişidir. Yaşam mücadelesi veren modern insanın iç huzursuzluğu vardır. Seçeneklerin artık kalmayıışı, gerçeklerin yok oluşu üzerine kurulu oyun *Mr. Peters'in Bağlantıları*, artık neden canlı olduğunu ve hangi şey ya da kim uğruna yaşıyor olduğunu bilemeyen ve yabancılaşmayla karşı karşıya olan modern insanın sancılarını temsil eden Mr. Peters'ın sorunlarını irdelemektedir.

¹⁹ Ahmet Beşe, *Amerikan Tiyatrosunda Aile ve Başarı Düşü*, s.25.

²⁰ Arthur Miller, “*Tragedy and the Common Man*” in *Discovering Literature*, Upper Saddle River, New Jersey:Prentice Hall, 1993, s.1461.

Mr. Peters gerek geçmişine gerekse şundaki haline karşı büyük bir yabancılaşma içindedir. Sanki ruhu bedeninden ayrılmıştır ve olaylara uzaktan bakar. Benliğinin artık kendisinin olmadığını hissetmektedir. “*Miller “yabancılaşma” konusuna; bireyin geçmişi ile içinde yaşadığı koşullar arasındaki uçurum, iş yaşamı ve beklentileri ile yalın gerçekler arasındaki çatışma, idealler ile değişen değer yargıları arasındaki savaşım açılardan yaklaşım gösterir.*”²¹ Yaşamın dengesiz doğasıyla mücadele eden Mr. Peters, ölüm gerçeğiyle yüzleşmişken hayatın anlamını çözmek için o kadar uğraş verir ki, yıpranmış kimliğiyle hem kendi iç dünyasına hem de dış dünyaya karşı yabancılaşır. Bu yabancılaşmayı yaşarken Mr.Peters, olaylar, geçmiş ve şimdi arasında bağlantı kuramaz, konunun ne olduğunu anlayamaz. ‘Eskiden neydi, kimdi?’ ile ‘Şimdi ne, kim?’ soruları arasında kaybolur ki bu sorular oyun boyunca yanıtız kalmaktadır. “*Dünyanın içinde bir delik açan küreğin sesini duyar gibidir, bu derin karanlığın tehdidinden korkar... Dil, sosyal alışkanlıklar, değerler, politika, artık ona hiçbir şey ifade etmez. Yaşlılık belleğinde büyük bir boşluk bırakır. Şimdi sadece bir zamanlar yaşadığı yaşamını gözlemleyebilmektedir.*”²² Böylece Mr. Peters nerede ilgi, bağlantı nerede diye tekrar edip durmaktadır.

“Bağlantı, anlam, konu ve uyku” oyundaki önemli imgelerdir. Yaşlılık, ruhsal savaş alanında büyük bir sorgu kuşatması başlatarak Mr. Peters’ı geçmiş zamanları ve yaşanmış olayları gözden geçirmeye zorlamaktadır. Anlamsızlığın çok vurgulandığı oyun *Mr. Peters’in Bağlantıları* yaşanmışlıkların anlamını çözmeye çalışırken, “*İnanmadığım her şeyde yanılmışım. Bir türlü kurtulamadığım bir kâbus bu*”²³ diyen bir adamın çaresiz kalışını gösterir bizlere. Kendini o kadar yaşlanmış görür ki; Calvin’in bir sorusuna yanıtı bu durumu açıkça ortaya koymaktadır:

Calvin: Bütün dünyayı gezdiniz mi?

Peters: Evet, hem de defalarca. Yirmi altı yıl Pan American pilotu olarak. Doğrusu görüdüğümden çok daha yaşlıyım. Doğduğumda bir elma ağacı dikilseydi, şimdiye kadar çoktan şömine için kesilmiş olurdu... Tanıtığım herkesten daha yaşlıyım. Bütün köpeklerim öldü. Yarım düzine kedi,

²¹ Ahmet Beşe, **Amerikan Tiyatrosunda Aile ve Başarı Düşü**, s.127.

²² C.W.E, Bigsby, **Arthur Miller: A Critical Study**, Cambridge University Press, New York, 2005, ss. 406-409.

²³ Miller, **A.g.e**, s. 51.

papağanlar... Hepsi öldü. Birlikte uçtuğum bütün pilotlar. Yattığım bütün kadınlar da herhalde ölmüştür... Acaba ben mummylandım da haberim mi yok? Ölüm kibar, belki de. Bizim kapıyı açıp onu içeri almamızı bekliyor. Yoksa kapı önünde öyle durup bekleyecek. ²⁴

Mr. Peters için zindelik ve gençlik, telafi edici herhangi bir şey bırakmadan gitmiştir. “Miller’in birçok oyununda yazarın ortaya çıkarmakta kararlı olduğu esas ve objektif gerçekler olduğu görülmektedir”²⁵ diyen Don Shiach’ı haklı çıkaran örneklerle doludur oyun. Ölüm insanoğlunun en büyük gerçeklerinden birisidir ve kapıda beklemektedir. Bu yüzden Peters gördüğü hiçbir şeye anlam veremez, etrafındaki insanlarla olup bitenler arasında en ufak bir bağlantı kuramamanın huzursuzluğu içindedir. Ayrıca sürekli uyku ile uyanıklık arasındadır:

Peters: Şöyle diyeyim- Öğle yemeğinden sonra uykunuz gelir mi? Veya ne zaman gelir?

Adele: Uykum ne zaman mı gelir? Uyanır uyanmaz.

Peters: Geçen gün birdenbire herkesin uykulu olduğunu fark ettim. Acaba yaşadığımız çağla mı ilgili bir şey bu?

*Rose: Sizde potasyum eksikliği var belki. Muz yiyin.*²⁶

Miller, Adele’in yanıtıyla modern insanın uyandığında bile uyku halinde olduğunu, Rose’un önerisiyle de artık her sorunun besin desteğiyle halledilebileceğinin sanıldığı bir çağda olduğumuzu vurgular. Peters: “Uyku paylaşılmaz değil mi? Tıpkı ölüm gibi...”²⁷ derken bunun acısını da zevkini de yalnızca o kişinin yaşayabileceğini anlatmaya çalışır. Çünkü modern çağda insanlar tek başınadır ve eylemlerinin sonuçları sadece kendilerini ilgilendirmektedir.

Oyundaki en önemli imgelerden biri olan “konu” Mr. Peters’in sürekli ne olduğunu merak ettiği husustur. Gittiği filmin, ettiği sohbetin konusu-

24 Miller, **A.g.e**, ss.11-12.

25 Don Shiack, **American Drama 1900-1990**, Cambridge University Press, UK, 2005, s.41.

26 Miller, **A.g.e**, s.40.

27 **A.g.e**, s.50.

nun ne olduğunu bilemez.

Peters: ... (Yüksek sesle, çaresiz.) Oysa artık bir türlü konuyu bulamıyorum! Mesela sokakta yürürken birden ağlamaya başlıyorum. “Peki konu ne?” diye. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi? Konuyu bir türlü çıkaramıyorum.²⁸

Konuyu bulmaya çalışmak Mr. Peters’in hayatının her anında olmasına rağmen, diğer kişiler onun kadar derdinde olmadığından yardım istemesi nafiyledir:

Calvin: ...Konunun benim için dert olmadığını söyledim.

Peters: (Umutsuzca) Sizin aldırmadığını biliyorum. Ama ben konunun ne olduğunu bilmezsem rahat edemem. (Bağırarak) İpucu veremez misiniz? Size rica ediyorum... bir ipucu!²⁹

Mr. Peters’in oyun boyunca “konu” üzerinde bu kadar yoğunlaşması ve geçmişi irdelemesi, insanların ve olayların anlamını çözmeye çalışmasından ileri gelmektedir. İnsanlarla olan bağlantısını hatırlamakta zorlandığından zihni hep geçmiştedir, sohbet anlarında konudan uzaklaşır, o an zihninden geçenleri anlatır ve bunun sonucunda da konuşmaya başladığı yeri hatırlayamaz. Hayatının son zamanlarını geçirdiğinden, vakit Peters için çok önemlidir ve konuyu bilmekte ısrar eder. Sohbetleri bölmesi de bu yüzdendir:

Calvin: Bırakın da lafımı bitireyim; anlatacaklarım sizi yatıştırabilir. Hem çok da eğitici.

Peters: A! Konu o mu yoksa?

Calvin: İzin verin, bitireyim.

Peters: Hayır efendim! Konu nedir? Bunu bilmeye hakkım var. Değerli günler geçip gidiyor. Saatler gidiyor. Kaybolan bu zamana ihtiyacım olacak.³⁰

Arthur Miller gerek oyunlarındaki karakterlerin modern çağdaki yerin-

28 A.g.e, s.17.

29 Miller, A.g.e, s.30.

30 A.g.e, s.26.

deliklerini, gerekse akımın yansımalarını en açık yönleriyle ortaya koymasıyla ön plana çıkmış bir oyun yazarı olarak tiyatro tarihinde yerini bulmuştur. Yazarın söylemlerindeki serbestlik de, eserin modern özelliklerinden biridir. Modern yazar, modern insanı ve dünyayı yansıtmaya görevindeyse eğer, klasik, romantik ve gerçekçi sınırlar içinde kalamaz. Din, politika ve cinsellik gibi birçok kesimde tabu kabul edilen konuları da yazmalıdır. Eserde Tanrı'ya, devlet başkanlarına ya da cinsel konulara cesur atıflarda bulunulmuştur. Modernizm'de yazarın otoritesi vardır ve Mr. Peters'in Leonard ve Calvin ile sohbet ettiğiindeki yorumları, Arthur Miller'in bu konulardaki söylemlerine örnek olacak niteliktedirler:

Leonard'ın “*Peki sizce Tanrı nedir? Tabii sizce fazla kesin bir tanım olmayacaksa.*” sorusuna: “*Söyleyeyim: Tanrı, ona ihtiyacımız olduğu zaman yanımızda olmayan şeydir. Sahi, siz bu hafta nasıl bir güzellik yaratınız?*”³¹ yanıtını verir. Tanrı'yı eleştirirken hiçbir şey yapmayan insanları da eleştirmektedir. Yine Peters'in Leonard'a söylediği “*İnsanlar aynı konuda yirmi saniyeden fazla konuşabilse, bu memleketin bütün dertleri hallolur*”³² örneği ise Amerikan halkına ciddi bir eleştiridir. Modernizm'in demokrasiyi sıkı bir şekilde eleştirmesi, demokratik sistemin daha iyi olabilmesi adına ortaya konan bir başkaldırı olmuştur. Bu eleştirilerin örnekleri Mr. Peters'in farklı diyaloglarında da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Mr. Peters'in Amerikan Başkanlarına ve demokratik sistem içinde yaşayan Amerikan halkına yaptığı eleştiriler şu cümlelerde kendini göstermektedir:

*Peters: ... Erdem. Çünkü rahatsızlık erdem demektir Amerika'da. Mesele Teddy Roosevelt balta girmemiş ormanlarda kan ter içinde kaplan avlarken kravat takardı. ...Amerikan başkanı sadece milleti eğlendiren biri değil, öncelikle ahlaken örnek bir kişiydi. Hatta Başkan Harding, evlilik dışı kızı ortaya çıktıktan sonra bile aynı erdemli pozları vermeye devam etti. George Washington'a gelince: Öyle çok yatağa girip çıkmış ki, adama “Milletin Babası” demişler sonunda. Ama kimsenin aklına onun şerefini sorgulamak gelmedi.*³³

Calvin ile Peters'in aşağıdaki diyalogu ise modern toplumdaki cinsel

³¹ Miller, A.g.e, s.56.

³² A.g.e, s.59.

³³ A.g.e, s. 46.

anlayışa ve yozlaşmalara gönderme niteliğindedir. Mr. Peters trende bir gazete bulmuştur ve sayfalarındaki ilanlara anlam veremez:

Peters: Babam ailece otuz yıl oturduğumuz sekiz odalı eve 5000 dolar ödemişti. Şimdi ise bir çift göğüs 5000 dolar, öyle mi?

Calvin: Evet, ama ev artık o kadar da önemli değil. Bir derginin kapağına ev resmi koyun, bir başkasına da bir çift göğüs. Hangisi satar?

Peters: Ya şuna ne buyrulur? Penis küçültme 4000 dolar. Kızlık zarı tamiri 2000 dolar. Kızlık zarı neden daha ucuz acaba?

Calvin: O zarın pek önemi kalmadı. Başa bela, o kadar.

Peters: Ha, ama şey tuhaf değil mi: Penis büyütme göğüs büyütmeden 400 dolar ucuz.

Calvin: Bence bunu gurur meselesi yapmamak lazım.

Peters: (Sayfayı çevirir) Ama kayıtsız da kalmamalı. Bu ilanlara bakınca merak ediyorum. Bütün bunları niye anlayamıyorum acaba? Niye anlayamıyorum?³⁴

Mr. Peters yaşadığı toplumdaki değişen anlayışları algılayamaz. Bir anlam veremediğinden yine konudan uzaklaşır, başka meselelere geçer. Verdiğimiz örnekteki gibi “Anlam ve konu” arasında “bağlantı” kuramaması, zaman zaman paradoks yaşamasına, iyimserlik ve kötümserlik arasında kalmasına da sebep olur. Örneğin oyun boyunca karamsarlık içinde olan Mr. Peters ve Adele, oyunun sonlarına doğru umut dolu ifadelerde bulunurlar. Adele’in “...Doğuştan kalbim kırık. Bu durumla nasıl mücadele edebilirim ki! Yine de sık sık umutlanıyorum: Bir sabah uyandığımda bakacağım, bütün dertlerim beni bırakıp gitmiş”³⁵ yorumunda bulunması, Mr. Peters’in ise “Dinlenin şimdi, hepiniz dinlenin. Lütfen sessizce. Bir yandan da konuyu bulmaya çalışalım. Hala nefes alabiliyorken. Bu lütfaya sahipken. Cesur olmayı öğrenirken”³⁶ cümlesi, yaşadıkları paradoksu gösterir. Modern insan da bu ikileme düşmektedir. Bir yandan hayatta her şeyini kaybettiğini düşünürken aynı zamanda hayata ümitle bakabilmesi,

³⁴ Miller, A.g.e, s.33.

³⁵ A.g.e, s.75.

³⁶ A.g.e, s.75.

içinde olduğu karmaşık durumu göstermektedir.

Eserdeki bir başka modern özellik ise, psikolojik derinliği gösteren ve Dışavurumculuk'un tiyatrodaki imgeleri ışık ve müziğin sahneye yansımasıdır. Örneğin piyano çalan Peters çalmayı bıraksa da aklındaki müzik hala devam eder, onun derinliği içindedir: “*Peters piyanoya gider. ‘September Song’ şarkısının ilk beş notasını çalar, sonra birkaç adım atar. Piyano kendi başına çalmaya devam eder; iki adam da boşluğa bakar; ses gittikçe azalır, kaybolur.*”³⁷

Oyunun sonunda karakterlerin üzerindeki ışığın sırayla sönmesi ve en son Peters'in ışıkta tek başına kalması, sonra da gözden kaybolması, yaşadığı duygularla özdeşdir. Yani, önce sevdiklerini kaybetmiştir, şimdi yok olma sırası ondadır:

Rose: Baba!

Peters: (Gözlerini açıp dinler.) Efendim?

Rose: Lütfen bizi bırakma!

Peters: (İleriye bakarak) Gayret ediyorum.

Rose: Seni seviyorum, baba!

Peters: Elimden geldiğince gayret ediyorum. Seni seviyorum, tatlım. Yoksa...bu mu...konu?

*(Peters bir an ışıkta tek başına kalır; sonra o da gözden kaybolur.) Perde.*³⁸

Mr. Peters'in hayatının son anlarında konunun ne olduğunu sorması, Miller'in ölüm gerçeğine ironik bir yaklaşımda bulunduğunu gösterir. Bu yüzden son sahnede başkarakter, ölümlük bile işin ciddiyetinden sıyrılıp, sorgulamalarına kaldığı yerden devam ettirmiş, böylece oyunun trajikomik bir şekilde sonlanmasına da neden olmuştur.

Özetleyecek olursak, modern açıdan ele aldığımız oyun *Mr. Peters'in Bağlantıları*, çevresel ve toplumsal etmenlerin bireyin yaşamında ve karakterinde ne gibi zedelenmeler meydana getirdiğini ve modern dönemde

³⁷ Miller, **A.g.e**, s.8.

³⁸ **A.g.e**, s.76.

yaşayan bir kişinin kendisine ve topluma karşı yabancılaştığından artık hayata bir anlam veremediğini göstermiştir. Başkarakter Mr. Peters; ölüm döşeginde hayat mücadelesinin son günlerinde uyku ile uyanıklık arasında gelgitler ve paradokslar yaşaması, hayatı ve kişiliğiyle olan çatışması, modern bir trajedi kişisi örneği olduğu sonucuna varmamızı sağlamıştır. Geçmişindeki tüm olaylar ve insanlar arasında bağlantı kurmaya çalışsa da çabalarının sonuçsuz kalması, hayallerinin gerçekleşmediğini gördükçe ümitsizliğe kapılması, hatalarının kendinden çok dış dünyadan kaynaklanmış olması modern trajik kahraman özelliklerine sahip olduğunu göstermiştir. Oyunda Mr. Peters'in kendi geçmişinin yansıtılması, toplumun değil bireyin tarihinin ele alındığı Modernizm'e iyi bir örnek olduğunu göstermiştir. Bireyi kendi istekleri dışında yaşamaya zorlayan toplumdaki her türlü olguyu eserlerinde eleştiren Arthur Miller'in "*Tiyatroyu, kişiyi daha insani yapan yani daha sosyalleştiren ya da sosyalleştirmesi gereken ciddi bir iş olarak sayıyorum*"³⁹ söylemi, kendisinin toplumcu bir kişiliğe sahip olduğundan, bireye ne denli önem verdiğini özetler.

Modern akıma sayısız eseriyle katkıda bulunmuş yazarın ölümünden önce yazdığı son oyunlardan birisi olan *Mr. Peters'in Bağlantıları*, gerek modern trajik kahraman açısından gerekse akımın neredeyse bütün özelliklerini yansıtması bakımından Modern Amerikan Tiyatrosu'nda yer almaktadır. Sonuçta *Mr. Peters'in Bağlantıları*, Miller'in modern topluma ve bireye gösterdiği büyük önemin sayfalarında ve en güzeli de sahnede vücut bulmuş halidir.

³⁹ Tom F. Driver, "**Strength and Weakness in Arthur Miller**", The Drama Review, Vol.4, No.4 (May, 1960), s. 45.

KAYNAKÇA

- BEŞE, Ahmet., Amerikan Tiyatrosunda Aile ve Başarı Düşü: Arthur Miller- Edward Albee, De Ki Basım Yayım Ltd. Şti, Ankara, 2007.
- BIGSBY, C.W.E, **Modern American Drama 1945-2000**, Cambridge University Press, 2004.
- BIGSBY, C.W.E, “*Arthur Miller: A Critical Study*”, Cambridge University Press, New York, 2005, s. 405-420
- BIGSBY, C.W.E, A Critical Introduction to Twentieth-Century American Drama, Volume II: Williams/ Miller/ Albee, Cambridge University Press, UK, 1984.
- CHILDS, Peter., **Modernism**, Routledge London &New York, 2008.
- DRIVER, Tom F., “*Strength and Weakness in Arthur Miller*”, The Drama Review, Vol.4, No.4 (May, 1960), ss 45-52
- GÜMÜŞ, Semih., Modernizm ve Postmodernizm: Edebiyatın Dünü ve Yarını., Can Yayınları, İstanbul, 2010.
- LUNN, Eugene, Marksizm ve Modernizm: Lukacs, Brecht, Benjamin ve Adorno Üzerine Tarihsel Bir İnceleme Çevr. Yavuz Alogan, Dipnot Yayınları, Ankara, 2011.
- MILLER, Arthur, “*Tragedy and the Common Man*” in *Discovering Literature*, Upper Saddle River, New Jersey:Prentice Hall, 1993, ss.1461-1464.
- MILLER, Arthur., **Mr. Peters’in Bağlantıları**, Çevr. Tarık Günersel, Om Oyun, İstanbul, 1999.
- MILLER, Arthur., as interviewed by Phillip Gelb, “*Morality and Modern Drama*” John Hopkins University Press, Educational Theatre Journal, Vol.10, No.3, 10th Anniversary Issue (Oct., 1958), ss. 190-202
- NEWTON, K.M., **Modern Literature and the Tragic**, Edinburgh University Press, UK, 2008.
- SHIACK, Don., **American Drama 1900-1990**, Cambridge University Press, UK, 2005.
- VANSPANCKEREN, Kathryn., **Outline of American Literature**,

published by the United States Department of State, 1994.

- WEALES, Gerald., “*Arthur Miller: Man and His Image*”, The MIT Press, The Tulane Drama Review, Vol.7, No.1 Autumn, 1962, ss. 165-180
- WEALES, Gerald., **The American Theater**, Edited by Alan S. Downer, Voice of America Forum Series, USA, 1975.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Amerikan tiyatrosunun önde gelen oyun yazarlarından Arthur Miller'in Mr. Peters'in Bağlantıları adlı yapıtını Modernizm'in tiyatrodaki temel ölçütleri bağlamında ele almaktır. Eseri değerlendirirken, öncelikli olarak Modernizm, Modern Tiyatro, Arthur Miller ve Miller karakterlerine ilişkin bilgi verilecektir. Genel kabule göre 20. yüzyılın başıyla II. Dünya Savaşı döneminde etkisini gösteren Modernizm, kentleşmeyle birlikte toplumsal koşulları, çevrenin insan yaşamında meydana getirdiği büyük kopuş ve yıkımları, ayrıca insanın değişim ve dönüşüm süreçlerini sanatın her alanına yansıtmıştır. Modern Amerikan Tiyatrosu da bu yansımaların izlerini taşımaktadır. Arthur Miller yazdığı oyunlarda Amerikan halkının sosyal yapısını ve bireyin içinde bulunduğu psikolojiyi ortaya koymuştur. Eserlerinde modern çağda yaşayan insanların sorunlarını ve bireyin hem kendisine hem de yaşadığı topluma karşı verdiği mücadelesini ele almıştır. Toplum kurbanı olan başkarakter, modern trajedi kişisi olarak yansıtılmıştır. Bu çalışmamızda Mr. Peters'in Bağlantıları adlı oyuna modern açıdan yaklaşımımızın nedeni, ölümün eşiğindeki emekli pilot Mr. Peters'in, modern toplumdaki herhangi bir sıradan bireyi temsil eden trajik bir kahraman olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Arthur Miller, Modernizm, Modern Tiyatro, modern trajik kahraman

ABSTRACT

The aim of this study is to analyse "Mr. Peters' Connections" by Arthur Miller, one of the prominent playwrights of the American Theatre, in the context of basic principles of Modernism in the theatre. When the play is appraised, firstly, some information will be provided about Modernism, Modern Theatre, Arthur Miller, and Miller's characters. According to the general acceptance, Modernism, which affected the beginning of the 20th and the World War II period, reflected the social conditions stemming from the urbanization, dissociations and demolitions, which appeared in people's lives as a result of environment, transformation and metamorphosis processes in every area of art. The Modern American Theatre also bears the stamps of these reflections. Arthur Miller put forth the social structure

of the American society and the psychology of an individual in his plays. He handled the problems of people living in modern age in addition to the struggle of an individual both against himself and the society. The main character, who is the victim of the society, is reflected as modern tragic hero of the play. In this study, the reason why we semtinize the play called “Mr. Peters’ Connections” in terms of Modernism is that the retired pilot Mr. Peters, who is at the edge of death, is a tragic hero representing any common man in the modern society.

Key Words: *Arthur Miller, Modernism, Modern Theatre, modern tragic hero.*